

Peter Klinar**RAZSEŽJA REGIONALNEGA PLURALIZMA**

Prispevek je osredotočen na pojave regionalnega pluralizma v etnično mešanih regijah. Avtor ugotavlja, da predstavljajo nacionalne države površinske in ne celovite politično-sistemske integracije. Globlje in celovitejše procese družbene integracije je mogoče razkrivati na ravni regij, in teraziskuje kot referenčne tvorbe in družbene skupnosti z uveljavljenimi neformalnimi dejavnostmi ter pojavi civilne družbe. Regionalne skupnosti opravljajo tudi politično-sistemske integracijske procese na nižjih ravneh in neposredno povezujejo regije med seboj ter lokalne skupnosti z nacionalno državo. Razviti regionalni pluralizem razume kot interakcionizem. V etnično mešanih regijah razviti regionalni pluralizem pripomore k omejevanju etnične stratifikacije in zagotavlja avtonomijo etničnih skupnosti ter uresničevanje pravic različnih manjšinskih kategorij. Avtor opozarja še na pomen regionalnega pluralizma za širjenje enakopravnosti in enakosti ter za ohranitev posebnosti v vse bolj razširjenih pojavih množične družbe in globalizacije.

The paper centers on the occurrences of regional pluralism in ethnically mixed regions. The author states that nation states represent superficial and non-comprehensive political and systemic integrations. Deeper and more comprehensive processes of social integration can be found at the level of regions he is researching as referential formations and social communities with the existing informal activities and occurrences of civil society. Regional communities also perform political and systemic integration processes at lower levels, directly interlink regions and connect local communities with the nation state. The author understands advanced regional pluralism as interactionism. In ethnically mixed regions, advanced regional pluralism contributes to the restricting of ethnic stratification and ensures the autonomy of ethnic communities as well as the implementation of rights of various minority categories. The author further points at the significance of regional pluralism for spreading equality and equivalence, and for maintaining specificities in ever more frequent occurrences of mass society and globalization.

pluralizem, regije, etničnosti, sistemska, družbena integracija, nacionalna država

Spremembe nacionalne države, politično sistemske in socialne integracije

V sodobnih družbah zavzema nacionalna država z vseobsegajočimi funkcijami osrednje mesto v prostorski strukturi. So pa okviri nacionalne države hkrati preozki in preširoki. Preozki zaradi nadnacionalnih, globalnih okvirjev povezovanja in preširoki zaradi odmaknjenosti države od konkretnih razmer regionalnih, lokalnih in individualnih dogajanj.¹⁾ Nacionalna država teži k usmerjanju, povezovanju, predstavljanju celotne družbe, k načrtovanju njenega razvoja ipd, opravlja politično sistemsko integracijo, ki zadeva javno sfero družbenega dogajanja.

Država s celotnim političnim sistemom ni več sposobna usmerjati celotne družbe, kar kažejo procesi funkcionalne diferenciacije s povečevanjem avtonomije podsistemov (npr.

ločevanje ekonomskega podsistema od političnega), osamosvajanje oblik zavesti, pojavi kulturnega pluralizma, uveljavljanje civilne družbe z novimi družbenimi gibanji ipd. Učinki političnih integracij na ravni države postajajo negotovi, politični sistem je le eden od podsistemov in država ne poseblja družbe.²⁾

Nacionalna država pomeni način instrumentalizacije etničnosti; v sodobnosti pa se že začenejo procesi osvobajanja etničnosti izpod tutorstva nacionalne države, utrjuje se etnična identiteta in uveljavljajo se procesi etnične socialne integracije na ravni zasebne sfere.³⁾

Procesi internacionalizacije, globalizacije, spodbujeni z razvojem sodobne informacijske tehnologije, ki omogoča hitro in vsestransko dostopnost do vseh kultur in njihovih dosežkov, omejujejo suverenost nacionalnih držav. Močne in razvite družbe pri teh procesih internacionalizacije dominirajo in oddajajo svojo kulturo in dosežke prek svojih dominantnih metropolskih jeder. Nerazvite, periferne družbe manj oddajajo in glede na svoje ekonomske možnosti lahko le v omejenem obsegu sprejemajo dosežke dominantnih družb v procesih internacionalizacije oziroma globalizacije. Nacionalne države same ne morejo opravljati celovitih in globljih integracijskih procesov, saj so te integracije le enostranske, pogosto površinske, in dosežejo učinkovitost le na državnih ravni sekundarnih in formalnih politično-sistemskih odnosov. Evropska skupnost je nastala kot dogovor nacionalnih držav, ki pa ne sega do ravni regionalnih integracij. Zdi se, da hkrati regionalni integracijski procesi pomenijo odgovor na evropske integracijske procese nacionalnih držav.⁴⁾

Procesi internacionalizacije in globalizacije omejujejo suverenost nacionalnih držav, hkrati pa so državni nacionalni okviri le ozki politično-sistemski integracijski okviri, ki morejo omejevati socialne, etnične integracije.

Drugi sklop prostorske strukture tvorijo regionalne, lokalne, teritorialne skupnosti kot del razvejenega družbenega omrežja: regije, občinske, krajevne, soseske, etnične skupnosti, znotraj katerih - in med njimi - potekajo procesi celovitejše in globlje socialne integracije. Gre za procese tudi na ravni primarnih odnosov, ki upoštevajo individualne značilnosti, zasebnosti, posebnosti skupin ipd. Regionalne in lokalne skupnosti so pristojne tudi za opravljanje nekaterih politično-sistemskih dejavnosti, prek katerih se kaže njihova avtonomno-samoupravna usmerjenost.

Regionalizem - pojav strukturalnega pluralizma

Regionalizem štejemo med pojave celovitega strukturalnega pluralizma, saj omogoča obstoj in razvoj regionalnih etničnih, kulturnih in drugih posebnosti druge ob drugi. Razvitejši regionalni pluralizem se po našem mnenju more pojavljati šele takrat, ko se povsem uveljavljena nacionalna država začneja spreminjati pod vplivi nadnacionalnih integracij, ko se trga preplet narodne skupnosti in države ter njen prodor v civilno družbo, kar z drugimi besedami pomeni zagotavljanje avtonomije podsistemov. Razvitejši regionalni pluralizem pa se ne razvija v večnacionalnih družbah, kjer se nacionalne države še niso izoblikovale in kjer so etnične manjšine omejene v svoji avtonomiji. Prav tako so omejene možnosti za razvoj regionalnega pluralizma v družbah, ki se oblikujejo kot nacionalne države, ali v družbah v zgodnjih obdobjih po uveljavitvi nacionalne državnosti. V teh družbah (primer Slovenije) postajajo nacionalni okviri z elementi centralizacije dominantni in pogosto absorbirajo pojave civilne družbe. Evforni pojavi nacionalizma se manifestirajo v političnem centralizmu in v neobčutljivosti za regionalne - pluralistične razlike ter za samoupravne in avtonomne težnje lokalnih teritorialnih enot. V gornjih

razmerah se regionalni pluralizem pojavlja v nerazvitih pojavnih oblikah. Nacionalni sistem je do njegovega razvoja netoleranten, med regijami srečujemo pojave družbene neenakosti (različna razvitost, različen vpliv na nacionalne politične odločitve ipd.). Zaradi pojavov družbene neenakosti na regionalni ravni se uveljavlja pomen prirojenega družbenega statusa. S tem opozarjamo, da kaže bivanje v bolj ali manj razviti regiji na različne možnosti in danosti, ki jih imajo prebivalci regij, tako da je regionalno pripadnost v manj razvitih družbah, kjer ne deluje bolj razviti regionalni pluralizem, mogoče šteti med dejavnike pripisanega družbenega statusa. Med regijami so komunikacije manj razvite, med regijami in nacionalno državo pa potekajo enostranske komunikacije (od vrha navzdol). Kaže se inkongruenca med procesi sistemske - politične in socialne integracije, pri čemer nacionalna država predstavlja pojave politične sistemske integracije, regionalna skupnost z lokalnimi teritorialnimi skupnostmi pa pojave socialne integracije. (Nekateri politično sistemski pojavi pri regionalnih skupnostih niso izvzeti).

V razmerah, ki smo jih že omenili, se morejo postopno razviti procesi razvitejših stopenj regionalnega pluralizma. Regije dobivajo del političnih pristojnosti in razvejeno regionalno samoupravo ter avtonomijo, z lokalno samoupravo; uveljavlja se bolj razvita politična demokracija. To zagotavlja pogoje za enakopravnejše in neposrednejše komuniciranje ter sodelovanje med regijami, hkrati pa bolj razviti regionalni pluralizem omogoča večšerno komuniciranje med regijami in nacionalno državo. Odnosi med regijami in med regijami ter nacionalno državo temeljijo na medsebojni toleranci. Bolj razviti regionalni pluralizem zahteva prav takšne odnose med regijami in nižjimi teritorialnimi lokalnimi skupnostmi. Regionalni pluralizem omogoča obstoj vzporednih institucij in odpira možnosti za pojavljanje alternativ. Bolj razviti regionalni pluralizem premošča inkongruenco med sistemsko državno, nacionalno in socialno lokalno integracijo. Moremo tudi hipotetično razglablјati o tem, da bolj razviti regionalni pluralizem pripomore k uveljavljanju civilne družbe z omejevanjem seganja nacionalne države vanjo. Regionalni pluralizem ni brez pomena le za širjenje politične demokracije in za večje možnosti enakopravnejšega vpliva regij na odločitve nacionalne države, marveč tudi ustvarja možnosti za vsestranski regionalni razvoj, to pa je tudi mogoče razumeti kot upadanje pomena regionalnega porekla na pripisanost družbenega statusa.⁵⁾

Interakcionizem regionalnega pluralizma

Regionalni pluralizem lahko pomeni le, da regionalne institucije, skupine in kategorije stojijo druga ob drugi in da se nacionalna država srečuje samo z regionalnim paralelizmom, to pa pomeni pasivnost stikov med regijami in nacionalno državo. Potrebno je, da naredi razviti regionalni pluralizem korak naprej v smeri uveljavljanja bolj dinamičnih in aktivnih stikov znotraj regij, med regijami in med regijami ter nacionalno državo. Gre tudi za razvijanje dinamičnih stikov z regijami iz drugih nacionalnih držav in za razvijanje dinamičnih stikov regij z drugimi lokalnimi teritorialnimi skupnostmi znotraj njih. Te večšerne regionalne interakcije in komunikacije pomenijo, da institucije in skupine posameznih regij ne stojijo le ob drugih vzporednih notranjih in zunanjih institucijah in skupinah. Med institucijami in skupinami iz regij in temi tvorbami iz drugih prostorskih struktur prihaja do medsebojne reciprocitete, do procesov dvojnega nihanja, simultane medodvisnosti in hkratnih procesov ohranjanja avtonomije. Dvojnost nihanja v opisanem interakcionizmu regionalnega pluralizma kaže na komplementarne razlike in na trajne interakcije, v katerih nobena stran ne more biti od druge ločena. Nobena stran ni središčna, ali privilegirana. Interakcionizem regionalnega pluralizma zahteva vsestransko razvite

processe sodelovanja in približevanja s poudarjenimi integracijskimi procesi, tudi s procesi tekmovanja in procesi in tegracijskih, funkcionalnih konfliktov. Ko prihaja v interakcionizmu do medodvisnosti in dopolnjevanja, poteka ta proces odvijata selektivno. Ob upoštevanju drugih pogledov se spreminjajo lastni pogledi in uveljavljajo se medsebojne korekcije, brez izgubljanja regionalne avtonomije.⁶⁾

Regionalni pluralizem v etnično mešanih regijah

Smiselnost uveljavljanja regionalnega pluralizma se kaže še posebej očitno v etnično mešanih regijah, kjer bivajo ob avtohtoni večinski etničnosti še avtohtone ali imigrantske etnične manjšine. To so tudi razmere, ki jih srečujemo v Sloveniji. Regionalni pluralizem omogoča, da se v takšnih regijah razvija etnični pluralizem in da se omejijo pojavi etnične stratifikacije. Prav tako procesi interakcionizma regionalnega pluralizma pospešujejo procese interkulturalizma, ki jih je mogoče šteti za nadaljnje razvojne stopnje etničnega pluralizma. Etnično mešane regije zahtevajo avtonomijo, prek katere se morejo razvijati njihove kulturne posebnosti. V teh okoljih potekajo procesi adaptacijske akulturacije, povezovanja adaptacije z etničnim pluralizmom in adaptacije z akulturacijo. Etnične skupine v medsebojnih interakcijah ohranjajo in razvijajo svojo kulturo, hkrati pa se prilagajajo na drugo kulturo in sprejemajo nekatere njene prvine. Procesu adaptacijske akulturacije omogočajo interkulturalne komunikacije in pomenijo alternativo asimilaciji ali segregaciji z marginalizacijo etničnih manjšin.⁷⁾

Regionalni pluralizem etnično mešanih regij je smiseln tudi zato, ker omogoča neposredno povezovanje etničnih manjšin z njihovimi matičnimi ali izvornimi emigrantskimi družbami.

Regije so lahko učinkovite prostorske strukture za načrtovanje in uresničevanje migracijskih politik, ki zadevajo emigracijske, imigracijske in remigracijske tokove. Uresničevanje selektivnosti migracijskih tokov, zagotavljanje pravic migrantom, dajanje pomoči migrantom ipd. so dejavnosti, ki jih lahko učinkovito opravljajo emigrantske in imigrantske ter remigrantske regije. Temeljna načela in usmeritve ter migrantske pravice sprejemajo nacionalne države, uresničevanje politike in pravic ter razkrivanje migrantskih problemov, od katerih so odvisna načela migracijske politike, pa potekata v regijah, kjer so živa migracijska dogajanja.

Regije štejejo za področja, kjer se lahko usklajujejo razlike med migracijskimi politikami emigrantskih in imigrantskih držav in blažijo posledice, ki nastajajo zaradi teh razlik. Emigrantske regije na primer lahko storijo kaj za pospeševanje remigracij in za integracijo remigrantov in s tem omajajo enostranske odločitve imigrantskih držav, ki se zavzemajo za integracijo trajnih, selekcioniranih imigrantov. Prav tako lahko emigrantske regije prek intenzivnih stikov s svojimi emigranti v drugih okoljih ali družbah omejujejo njihovo integracijo prek asimilacije v imigrantska okolja in spodbujajo njihovo etnično pluralistično integracijo. Prezreti ni mogoče pomembne vloge emigrantskih regij pri sodelovanju s svojimi trajnimi emigranti v tujini ali v drugih okoljih zunaj izvornih regij.⁸⁾

Na trgu delovne sile imajo migracijski tokovi pomembno vlogo. Ni si mogoče zamisliti uravnavanja migracijskih tokov brez sodelovanja imigrantskih ali emigrantskih regij.

Kar zadeva uresničevanje pravic posameznih kategorij imigrantov, je pri tem vloga emigrantskih in imigrantskih regij nepogrešljiva. Imigrantske regije so odločilne pri uresničevanju pravic imigrantov, emigrantske regije pa si lahko prizadevajo, da se njihovim emigrantom v imigrantskih okoljih zagotovijo pravice in da le-ti ohranijo pravice v emigrantski družbi, če z njo vzdružujejo trajne stike.

Odpirajo se zahteve po priznanju temeljnih človeških pravic in svoboščin ter nekaterih socialno-ekonomskih pravic kategoriji ilegalnih imigrantov. Mnogi ilegalni imigranti potrebujejo informacije in napoltila; uveljaviti je treba postopke za priznanje imigrantskega statusa tej kategoriji imigrantov. Blizu načinom uveljavljanja pravic za kategorijo ilegalnih imigrantov je kategorija političnih azilantov; tem je treba še dodati spoštovanje postopkov v imigrantskih družbah. Obe kategoriji sta izpostavljeni diskriminaciji in ksenofobiji v imigrantskih regijah.

Kategorija začasnih imigrantov ima sicer priznane nekatere temeljne človeške, pa tudi socialno-ekonomske pravice, vendar je uresničevanje le-teh močno odvisno od regionalnih razmer v imigrantski družbi. Od teh razmer je tudi odvisno podaljševanje dovoljenj za bivanje in delo ter omejena socialna varnost te kategorije imigrantov. Regionalna prizadevanja naj bi bila naravnana k razširitvi pravic začasnih imigrantov - predvsem kar zadeva njihove socialno-ekonomske pravice, pa tudi nekatere kulturne in politične pravice.

Za kategorijo trajnih imigrantov s priznanim imigrantskim statusom je znano, da imajo priznane vse vrste pravic, razen političnih. Diskriminacija pa omejuje uresničevanje njihovih pravic, zaradi tega prizadevanja in naporu imigrantskih regij za uresničevanje priznanih pravic kategorije trajnih imigrantov. Regije bi lahko bile iniciativne v zvezi s priznavanjem nekaterih političnih pravic kategorij trajnih imigrantov.

Splošna ugotovitev v zvezi z uresničevanjem pravic in uveljavljanjem migracijske politike bi se mogla glasiti, da regije lahko pomembno pripomorejo pri zagotavljanju etnične enakopravnosti migrantov, omejevanju diskriminacije le-teh, pri širjenju in spoštovanju njihovih pravic, pri ohranjanju njihove etničnosti in regionalnih posebnosti ter pri uveljavljanju etničnega in regionalnega pluralizma. Avtonomija regij, kot sestavina regionalnega pluralizma, hkrati zahteva tudi avtonomijo imigrantskih etničnih skupnosti v okviru regij.

Regionalno avtonomijo in avtonomijo manjšinskih etničnih skupnosti štejemo za pogoj za individualno svobodo pripadnikov avtohtonih in imigrantskih etničnih manjšin.⁹⁾

Regionalne skupnosti

Regije opravljajo procese socialne integracije, deloma pa tudi procese sistemsko-politične integracije, zaradi tega lahko zapišemo, da se pri njih prepletajo prvine klasičnih skupnosti in modernejših teritorialnih tvorb. Regije namreč povezujejo raznotere lokalne teritorialne skupnosti, znotraj katerih srečujemo neformalne dejavnosti in socialna omrežja. V njihovih okvirih se razvijajo primarni odnosi s kohezivnostjo, načini življenja pri članioh lokalnih skupnosti so podobni, člani opravljajo skupna opravila, prostorsko so si blizu in med njimi obstajajo trajnejši družbeni odnosi, medsebojna naklonjenost ipd. Odločanja v lokalnih skupnosti temeljijo na soglasju pripadnikov in na sprotne reševanju konfliktov. Skupna organizacija usmerja dejavnost pripadnikov skupnega bivanja in temelji na slogi, skupnih navadah, občutkih in razumevanju. Odnosi znotraj nje v glavnem niso hierarhični, spričo tega izraziti pojavi moči niso potrebni.

Nekatere značilnosti lokalnih skupnosti se kažejo tudi v regionalnih skupnostih; gre za regionalne neformalne dejavnosti in regionalna socialna omrežja, kažejo se nekatere podobnosti v načinu življenja in posamezna skupna opravila, ki jih narekuje prostorska bližina, skupen interes in skupne navade. Odnosi so trajnejši, procesi odločanja manj hierarhični in bolj konsenzualni. V regionalnih skupnostih so še dane možnosti za uveljavljanje oblik neposredne demokracije.

Hkrati pa se regionalne tvorbe institucionalizirajo in formalizirajo, uveljavljajo se sekundarni odnosi, hierarhija in reprezentativna demokracija z birokratskim in tehnokratskim upravljanjem. Regije postajajo nosilke političnega sistema in opravljajo nekatere pristojnosti, ki jim jih prepušča nacionalna država, same pa se postavljajo v zvezi z nekaterimi dejavnostmi kot lokalnim skupnostim hierarhično nadrejeni organi. Politično sistemska narava regij je odvisna od tega, kolikšno avtonomijo jim je uspelo pridobiti od nacionalne države in kolikšno avtonomijo priznavajo lokalnim skupnostim znotraj svojih meja.

Regija je pojav prostorske strukturiranosti, je pa hkrati tudi družbena referenčna tvorba. Družbene referenčne tvorbe nastajajo takrat, kadar obstaja med pripadniki družbene skupnosti trajnejša identifikacija. Takšne skupnosti srečujemo pri pripadnikih etničnih, pa tudi regionalnih skupnosti, ko živijo prostorsko razpršeni, nič več prostorsko povezani, pa jih njihovi emocionalni, moralni motivi, kakor tudi motivi funkcionalne koristnosti povezujejo, sodbujajo k medsebojnemu interesnemu sodelovanju. Znani so primeri regionalne identifikacije in povezanosti italijanskih imigrantov v Franciji,¹⁰ pa številni drugi primeri regionalnih združenj v smislu družbenih referenčnih tvorb (npr. regionalni in študentski klubi, ki delujejo v univerzitetnih mestih, ipd.).

Etnično razseljeni posamezniki vidijo v ohranjanju etničnih in regionalnih vezi sredstvo zaščite pred pojavi anomije, alienacije, anonimnosti ipd. in sredstvo zagotavljanja socialne varnosti, solidarnosti. Sodobni procesi fluidnosti, migracij in mobilnosti, še posebej pa procesi sodobnega širjenja dominantnih informacij in kultur iz metropoliskih jeder dominantnih družb uveljavljajo pojave interkulturalizma. Ti procesi utegnejo omejevati pomen teritorialnega prostora s sorodstvenimi in soseskimi primarnimi odnosi. Proti univerzalni dominantni kulturi, ta se v informatični družbi nezadržno širi, se postavljajo povezave regionalnih in etničnih kultur tudi z oblikovanjem trajnejših referenčnih tvorb, ki jih vežejo regionalne in etnične vezi, četudi pripadniki etničnih skupin ne živijo v strnjениh regionalno in etnično povezanih teritorialnih skupnostih.¹¹

Regionalne skupnosti povezujejo po teritorialnem načelu institucije, skupine, agregate, posameznike, lokalne skupnosti in se povezujejo z nacionalno državo. Hkrati pa se regionalne skupnosti neposredno povezujejo z drugimi regionalnimi skupnostmi znotraj nacionalne države in zunaj nje. To povezovanje je odvisno od stopnje njihove avtonomije, pa tudi od avtonomije, ki jo regionalne skupnosti dopuščajo družbenim tvorbam znotraj svojih meja. Pluralizacija nacionalnih držav in regionalnih skupnosti odpira možnosti neposrednih povezav regionalnih skupnosti z drugimi družbenimi tvorbami na različnih ravneh.

Sodobne pluralistične družbe se srečujejo s problemi mobilizacije posameznikov. Ti so pod vplivi različnih množičnih komunikacijskih sredstev, obkrožajo jih različne politične stranke, profesionalna in strokovna združenja, društva dejavnosti v prostem času, religiozne institucije ipd. Diferenciacija in razvejena socialna stratifikacija postavljata pod vprašaj klasične razredne organizacije. Obstoj močne etnične in regionalne identifikacije kaže na možnosti mobilizacije posameznikov na teh trdnih temeljih, ki slonijo tudi na emocijah, pridobljenih s procesi primarne socializacije.

Pojavi (ne)enakosti in regije

Sodobne razvite družbe so dinamične, njihov dinamizem, konkurenčnost spodbujajo procesi družbene neenakosti, ki so v bistvu univerzalni. Utopične zamisli o enakosti izidov in ekonomskih enakosti, ki naj bi jih dosegale socialistične družbe z radikalnimi

strukturnimi posegi, so z zatonom realnih socialističnih družb izgubile svojo prepričljivost. Teoretična in praktična dogajanja pa seveda ne opuščajo raziskav in prizadevanj, usmerjenih k sodobnim problemom družbene enakosti. Našo pozornost kaže osredotočiti na sodobne probleme enakosti, povezane z regijami.

Legalna enakost ali enakopravnost je splošno sprejeto načelo, ki zagotavlja subjektom, da so enakopravno obravnavani pred zakoni, da so vsi subjekti zakonitih norm, z istimi pravicami, ne glede na njihovo poreklo ali druge vidike prirojenega ali pridobljenega statusa. Legalne neenakosti na regionalnih temeljih so še vidne. Srečujemo pojave neustreznega predstavnštva regij v predstavniških organih nacionalnih držav, neustrezno upoštevanje predstavnštva etničnih manjšin iz posameznih regij, zapostavljanje nerazvitih regij, zanemarjanje etničnih manjšin in njihovih posebnih pravic, kulturnih, tradicionalnih in strukturalnih regionalnih posebnosti. V dejanskih odnosih se regije diskriminira, njihova avtonomija se omejuje ali se je ne upošteva, krši se enakopravnost regij. Pridobitev legalne enakosti regij štejemo med procese omejevanja vpliva prirojenega statusa na celoten družbeni status. Presenetljivo je, koliko časa se družbe po že dolgotrajnih procesih modernizacije otepajo z močnimi vplivi prirojenega statusa in s počasnim preseganjem tega s pridobljenim družbenim statusom. Neupoštevanje regij zaradi nacionalnega centralizma, nerazvitost posameznih regij ipd. so pojavi, ki kažejo na določenost socialnega statusa posameznikov in skupin po regionalni pripadnosti.

Enakost možnosti govori o uveljavljanju pridobljenega statusa in o zmanjševanju pomena pripisanega statusa. Enakost možnosti je mogoče dosegati z odprtostjo institucij in z odprtimi kanali vertikalne mobilnosti. Liberalizem na individualni ravni v smislu ustvarjanja enakih možnosti je mogoče realizirati le z doslednim zagotavljanjem legalne enakosti. Od razvitosti regij je odvisno, katere institucije so na voljo prebivalcem in kakšne možnosti se jim dajejo v zvezi z zadovoljevanjem njihovih potreb in socialne promocije. Gre za to, katere socialno-ekonomske, kulturne in druge pravice morejo prebivalci regij uresničevati. Primerjave med regijami in opazovanje deprivilegiranih etničnih in drugih manjšin znotraj regij pokažejo na obstoj neenakih možnosti in na učinkovanje prirojenega statusa (rojstvo, bivanje v določeni regiji). Neenake možnosti v regijah so posledice pojavov legalne neenakopravnosti ali pa diskriminacijskih ravnanj. Regionalno pogojene neenake možnosti, ki prizadevajo posameznike, so odvisne od družbeno nezagotovljenih enakih pogojev.

Enakost pogojev skuša zagotavljati vsem enake izhodiščne možnosti kar pomeni, da štartajo brez oviranja ali prizadetosti. Družba na minimalni ravni izenačuje pogoje in ščiti tekmujoče. Prebivalci različnih regij so izpostavljeni enakovrednim pogojem bivanja in delovanja; to se kaže v tem, da pridobivajo različne vsebine in količine kulturnega kapitala, pomembnega za delovanje in socialno promocijo. Posamezne regije zagotavljajo različne družbene ukrepe minimalne zaščite za izenačevanje pogojev. Za posamezne kategorije prihajajo v poštev tudi ukrepi t.i. pozitivne diskriminacije, ki predstavljajo nekakšno kompenzacijo za neenake štartne možnosti in pogoje. Razvitost regij se pozna po tem, koliko jim uspe ob siceršnjih ekonomskih neenakostih in neenakostih, ki zadevajo družbeno moč, zagotoviti enakost pogojev. Drugače povedano, enakost pogojev zadeva učinkovanje blaginje v regijah. Razlike, ki zadevajo možnosti za blaginjo med regijami in znotraj njih, obstoj socialnih manjšin in deprivilegiranih kategorij so izrazite.

Regionalni prostor je pomembno področje za razkrivanje pojavov legalne neenakosti, neenakosti možnosti in pogojev, saj so ti pojavi bolj vidni in nekateri od njih tudi učinkovitejše rešljivi v regionalnih okvirih. Pri tem seveda ne zanikamo pomena reševanja

pojavnost neenakosti na ravni nacionalnih držav, ki utegnejo biti pomembni dejavniki vsesplošne enakopravnosti, kakor tudi odločilni redistributivni centri. Pojave medregionalne neenakosti morejo reševati nacionalne države, pa tudi regije same v neposrednih stikih med regijami, znotraj nacionalne države in zunaj nje in v odnosih s svojimi lokalnimi skupnostmi. Regije torej lahko pripomorejo zagotavljanju večje enakopravnosti in enakosti možnosti in pogojev, to pa je dosežek pri uveljavljanju individualne svobode in večje družbene pravičnosti. Misel lahko razvijamo naprej. Regionalizem s prispevkom k omejevanju neenakosti omejuje nekatere konflikte in utrjuje družbeno kohezivnost. Posamezniki namreč sprejemajo stimulativne pojave ekonomske neenakosti v primernem razponu, če so jim zagotovljeni blaginja, socialna promocija in pluralistično demokratičen ter pravičen politični sistem.¹²⁾

Množična družba in regije

S postmodernimi informatičnimi tokovi se znaki množične družbe, ki so stekli že s procesi modernizacije, hitro širijo v vseh družbenih okoljih. Množične družbe v nekem smislu uniformirajo družbe. Presegajo tradicionalne posebnosti med ljudmi in širijo skupne okuse, stališča, občutke, pa tudi nekatere vrednote. Prodira egalitarni ideal ob upadanju hierarhičnih struktur, toge konvencije hierarhičnih avtoritet omajajo dinamični množični procesi mobilnosti in migracij. Patriarhalni in pokroviteljski odnosi so v zatonu. Z uveljavljanjem participacije in širše socialne kontrole dobivajo hierarhični delovni in politični odnosi nekoliko drugačne značilnosti. Neformalne dejavnosti in pojavi civilne družbe - pojmovane kot avtonomne, samoorganizirane družbene dejavnosti, se s procesi modernizacije širijo in uhajajo izpod državne kontrole, na kar opozarjajo že omenjeni procesi socialne integracije. Načini anonimnega življenja v mestih si postajajo po nekaterih karakteristikah podobni. Elitna kultura je pod udarom množične kulture, množična izobrazba in množična komunikacijska sredstva uveljavljajo splošno razširjene standarde. Načini preživljanja prostega časa, kljub povečevanju njegove relativne avtonomije, so ujeti v nekakšne splošne kalupe. Egalitarna ideologija in kultura postajata množična pojava, z njimi vred pa se širi ideja individualne in skupinske avtonomije. Sklopi komunikacijskih, informacijskih, ekonomskih, političnih in drugih institucij množične družbe predstavljajo neke smeri družbenih sprememb k enakosti in k nekakšnim standardiziranim načinom življenja, univerzalnejšim okusom, potrebam, interesom,¹³⁾ ki pa hkrati še puščajo okvire za uveljavljanje individualnosti in posebnosti. Množična družba dopušča izbire med ~~alternativnimi možnostmi po gibanju vrednotenju, kar govori o neobstoju celovitejši uniformnosti.~~

Ob teh procesih globalizacije množičnih družb potekajo tudi procesi individualizacije. S širjenjem procesov globalizacije in trendov množične družbe se povečuje pomen regij v zvezi z uveljavljanjem posebnosti in utrjevanjem avtonomij teh posebnih teritorialnih enot.

Sklepi

1. Regionalizem štejemo za pojav, kjer potekajo procesi socialne integracije z uveljavljanjem civilne družbe in družbene skupnosti. Regionalni družbeni prostor uvrščamo med pomembne referenčne tvorbe, znotraj katerih se razvijajo socialna omrežja, ki delujejo tudi v primerih teritorialne razpršenosti pripadnikov regij.

2. Regije so tudi načini političnega sistemskega delovanja, kjer se lahko učinkoviteje urejajo zadeve na nižjih ravneh, tam kjer problemi nastajajo, brez posredovanja višjih organov, odmaknjenih od dogajanj.

3. Regije predstavljajo načine neposrednega mednarodnega in notranjega medsebojnega povezovanja regij ter obliko povezovanja lokalnih enot in njihovega povezovanja z nacionalno državo.

4. Regionalizem se uvršča med pojave strukturalnega pluralizma, pri čemer je razviti regionalni pluralizem potrebno razumeti kot interakcionizem. Razviti regionalni pluralizem, povezan z regionalno avtonomijo, je mogoče razkrivati v demokratičnih, tolerantnih družbah, kjer uveljavljene nacionalne države že doživljajo svojo transformacijo spričo procesov globalizacije in individuacije (internacionalizem in ohranjanje etničnih in regionalnih posebnosti). Pričakovati je težaven razvoj regionalizma v gornjem pluralističnem in interakcionističnem smislu v družbah, kjer so nacionalne države šele v fazi nastajanja in kjer še ni izoblikovana avtonomija lokalnih skupnosti in etničnih manjšin.

5. Poseben pomen ima regionalni pluralizem na etnično mešanih območjih v zvezi z omejevanji procesov etnične stratifikacije, ki prizadevajo avtohtone in imigrantske etnične manjšine. Gre za zagotavljanje avtonomije etničnim skupnostim, razkrivanje njihovih problemov in uresničevanje njihovih posebnih pravic. Regionalni pluralizem se tako povezuje z etničnim pluralizmom.

6. Prezreti ne kaže vloge regij pri pospeševanju procesov enakopravnosti in enakosti možnosti (na individualni ravni) ter enakosti pogojev (na družbeni ravni). Z razvojem regij se omejujejo raznoteri vidiki legalne neenakosti med regijami, pojavi diskriminacij, regionalnih in etničnih stratifikacij ter neavtonomnost etničnih manjšin, vse to pa je pomembno za učinkovitejše omejevanje še močno razširjenih vplivov prirojenega družbenega statusa.

7. Razviti regionalizem je končno pomemben dejavnik ohranjevanja posebnosti in utrjevanja avtonomije teritorialnih enot; preprečuje njihovo utopitev v poplavi pojavov globalizacije in množične družbe.

Opombe

- 1 Z. Mlinar: Evropska integracija z vidika teorije prostorsko- družbenega razvoja, Teorija in praksa 6-7/90, str. 764-770
- 2 J. Berger: Ali obstaja postmoderna družbena razvojna stopnja, Družboslovne razprave 7/89, str. 87-102
- 3 R. Rizman: Sociologija pred izzivi vprašanj o narodu, Nacija kot identiteta v protislovnih sodobnega sveta, Teorija in praksa 8-9/89, str. 983-985
- 4 Z. Mlinar: Evropska integracija z vidika teorije prostorsko- družbenega razvoja, Teorija in praksa 6-7/90, str. 764-770
Z. Mlinar: Globalizacija, deterritorializacija i kulturni identitet, Kulturni radnik 3/90, str. 5-29
- 5 J. Berry, Y. Kim; Pxyhological Acculturation of Immigrants, v: Y. Kim, W. Gudykunst: Cross Cultural Adaptation, Sage, London 1988, str. 62-89
B. Ringer, E. Lewless: Ethnicity and Society, Routledge, New York 1989, str. 50-68
P. Klinar: Interkulturalizem v sodobnih medetničnih odnosih, Posvet: Teorija in metodologija proučevanja sodobne etnične problematike, SLORI, Trst 23. 3. 1991
- 6 ibidem
M. Jay Yoshikawa: Cross Cultural Adaptation and Perceptual Development, Y. Kim, W. Gudykunst: Cross Cultural Adaptation, Sage, London 1988, str. 140-148
J. Cačić-Kumpes, J. Kumpes: Interkulturalizam i integracija imigranata, Kulturni radnik 3/90, str. 31-40

- 7 P. Klinar: Z adaptacijsko akulturacijo k integraciji II. generacija imigrantov v sodobne postindustrijske družbe, *Migracijske teme*, 4/89, str. 341-353
- 8 B. Schmitter Heisler: Sending Countries and the Politics of Emigration and Destination, *International Migration Review*, vol. 19, 71/85, str. 469-484
 V. Grečič: Migracije i integracije stranog stanovništva, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1989, str. 150-153
 P. Klinar: Mednarodne migracije v kriznih razmerah, Obzorja, Maribor 1985, str. 82-100
 M. Mesić, E. Heršak: Evropa, integracija i (jugoslovenske) migracije, *Migracijske teme* 1/85, str. 5-20
- 9 R. Cohen: The New Helots, Avebury, Gower Publ. Co. Aldeshot 1987, str. 145-179
 S. Castles: The Guest Who Stayed, *International Migration Review*, vol. 19, 71/85, str. 517-535
 W.R. Brubaker: Membership without Citizenship, v: W.R.Brubaker ed: *Immigration and Politics in Europe and North America*, Univ. Press of America, New York 1989, str. 145-162
 J. Vranken: Industrial Rights, str. 47-73
 Zig Layton-Henry: The Challenge of Political Rights, str. 1-26
 T. Hammar: The Civil Rights of Aliens, str. 74-97 vsi v: Zig Layton-Henry ed: *The Political Rights of Migrant Workers in Western Europe*, Sage, London 1990
 P. Klinar: Uresničevanje pravic različnih kategorij imigrantov, RI FSPN, Ljubljana 1990
- 10 G. Campani, M. Catoni, S. Palidda: Italian Immigrant associations in France, v: J. Rex ed: *Immigrant Associations in Europe*, Aldershot 1987, str. 166-200
- 11 F. Toennies: Zajednica i društvo, v: T. Parsons idr: *Teorije o društvu*, V. Karadžić, Beograd 1969, str. 184-193
 M. Boyd: Family and Personal Networks in International Migration, *International Migration Review*, 87/1989, str. 638-670
 M. Hily, M. Poinard: Portugese Association in France, v: J. Rex ed.: *Immigrant Association in Europe*, Gower Aldershot 1987, str. 126-165
 Z. Mlinar: Globalizacija, deterritorijalizacija i kulturni identitet, str. 5-29
- 12 B. Turner: Equality, E. Horwood, Towistock Publ., London, 1986, str. 34-36, 43-46, 51-52, 118-120
 P. Sounders: *Social Class and Stratification*, Routledge, London 1990, str. 41-45
- 13 B. Turner: *Eyuality*, London 1986, str. 123-129